

Lleida

Revista d'informacions i estudis.

SUMARI

TEXT

Vents de fora	(Editorial).
Suggestions.	Ramon Xuriguera.
L'Església a l'Edat Mitja. II- L'Església en la	
Societat.	A. M. i J. I.
* *	J. Aran Horts.
Defensa de la metapsíquica	Humbert Torres.
Llibres i Revistes	
Garba-Noves comentades.	

Paulí Costa

Reparació de bàscules

Treball garantit per dos anys

Taller: Passeig Pi i Margall, 14

Per encàrregs: Telèfon, 560

LLEIDA

FÀBRICA DE PEDRA ARTIFICIAL
MOSAICS HIDRÀULICS

DE

JOAQUIM SIMÓ

Plaça del Pintor Morera, núm. 4
(enfrent del Museu) - LLEIDA.

Es faciliten tota classe de pressupostos.
Especialitat en Ciment Armat.—Dipòsits i
Rentadors.—Vigues.—Terrasses.—Ponts.—
= = Tuberíes de totes classes. = =

Caramels "L'ARC"

DEMOCRACIA, 26

LLEIDA.

VENDA DE CALÇATS I ESPARDENYES

DE

JOSEP RIBÓ

Res de saldos ni gèneres passats de
moda. És confecció esmerada i del dia.
Preus baratíssims.

Sant Antoni, 18 (enfrent Correu Vell)

LLEIDA.

NO deixeu de subscriuir-vos a

Los tres Reys bufos del Palau de les Doveries

Obra teatral en un acte i en vers, de costums lleidatanes
de JOSEP WEHRLE

NO pot mancar a la Biblioteca de cap lleidatà
Adreceu el vostre nom a

Carme, 6-2.^{on} Lleida.

EMINENTE CREACION CIENTIFICA

Enfermos **¡OJOS!** de los ojos
PRODI **GALUZ**
PARPADOS

Fórmula registrada en la Dirección General de Sanidad
Certificado del Laboratorio Municipal de Madrid y otros.

MARCA REGISTRADA SEGÚN LAS LEYES

Preparado por el Doctor J. MARTINEZ MENENDEZ
Condecorado con la Cruz del Mérito Militar por méritos profesionales.

Específico único en el mundo, que cura radicalmente las enfermedades de los ojos por graves y crónicas que sean con rapidez asombrosa evitando operaciones quirúrgicas que con tanto fundamento atemorizan a los enfermos. Desaparición de los dolores y molestias a su primera aplicación. Eminentemente eficaz en las oftalmias y por excelencia en las granuladas (granulaciones purulentas y blenorragia, queratitis, ulceraciones de la cornea, etcétera). Las oftalmias originarias de enfermedades venéreas, cúralas en breve tiempo. Maravilloso en las infecciones postoperatorias. Hace desaparecer las cataratas en período de formación. Destruye microbios, cicatriza, desinfecta y cura para siempre. No más remedios arsenicales, mercuriales, nitrato de plata, azul metileno y otros tantos temibles, usados en clínicas. Las vistas débiles y cansadas adquieren prodigiosa potencia visual. ¡No más neblina! Siempre vista muy clara! Jamás fracasa. El 98 por 100 de los ojos cúranse antes de concluir el primer frasquito del específico. De sensación agradable

PRODICALUZ cura el glaucoma.

PRODICALUZ eclipsa para siempre, el tratamiento de los colirios conocidos hasta hoy en todos los gabinetes oculísticos. colirios que en la mayor parte de los casos no hacen más que empeorar el mal, irritando órgano tan importante como la mucosa conjuntival! El nitrato de plata, que causa el verdadero terror de los enfermos y de muchas cegueras. lo hace desaparecer. Evita usar lentes.

PRODICALUZ salva de las tinieblas perpétuas.

PRODICALUZ es completamente inofensivo, y produce sus estupendos resultados sin causar la menor molestia a los enfermos. Detiene la miopía progresiva. ¡Enfermos de los ojos! Estad seguros que curaréis en brevísimo tiempo usando el portentoso PRODICALUZ. (Exigid la firma y marca en el precinto de la cubierta).

PAGOS GIRO POSTAL. **PRECIO 40'00 PESETAS.**

DIRECCIÓN GENERAL, CUADRADO, Santa Engracia, núm. 62-3.º derecha,
MADRID (ESPAÑA) E. M. CUADRADO.

ENVIO A TODAS PARTES DEL MUNDO

Testimonios de Jueces, Fiscales, Jefes de Ejército, Ingenieros, Comerciantes, Obreros, etc., etc. Grandes elogios de eminencias médicas.

— Certificar las cartas que contengan el valor de vuestros pedidos —

¡Aquí Está!

La Remington Noiseless

Trabaja silenciosamente. Posee todos los puntos de superioridad de las Máquinas Remington y ventajas exclusivas adicionales. En una oficina tranquila se hace más y mejor trabajo. Pida Vd. una demostración.

**Agència a Lleida
Major 27 i Blondel 14**

**Al Saló d'Actes de
Joventut Republicana**

**Dia 4 de maig
a dos quarts d'onze
del vespre.**

Conferència

a càrrec

de

**M. Serra
Moret**

Lleida

Revista d'infor-
macions i estudis.

Direcció i Administració: Carme, 6-2.º

Preu 50 Cèntims

Vents de fora

A Berlín s'acaba de reunir un congrès antifeixista internacional. Les representacions selectes de tot el món liberal, i homes polítics de la significació del comte Karoly i de Fai Noli expresidents dels governs d'Hongria i Albània, han parlat contra el feixisme posant al descobert les seves extenses ramificacions.

Cal tenir en compte que el feixisme no és solament, com vulgarment es creu, una modalitat d'un règim polític que governa una nació com Itàlia. És quelcom pitjor i més transcendental. És l'entrebanc social més important i de més vastes proporcions que, amb organització formidable, tracta de sostenir els vells poders fallits representatius del capitalisme, imperialisme i reacció, per a oposar-se amb lluita a mort al triomf inevitable dels ideals igualitaris que regats per la sang de la gran guerra han tret una gran llucada exuberant.

Feixisme no vol dir Mussolini, ni vol dir Itàlia. És únicament la nova fórmula internacional de la reacció. És l'ajuntament de totes les forces caduques que fan el feix per a aguantar-se mútuament les unes a les altres fins que puguin. Però un feix de canyes corcades no té més consistència que una canya viva. I aquest feixisme caurà fatalment. A temps nous vida nova. La regressió és impossible.

El congrès de Berlín ha examinat tots els casos del feixisme prenent esment de les característiques que presenta a Itàlia, Portugal, Hongria, Polònia, Finlàndia, Països Bàltics, Estats Units, Japó, Xina, Venezuela, Xile, Alemanya, França, Àustria, Anglaterra i Bèlgica, treient-ne la conseqüència que la greujetat del moment aconsella i fa precisa la creació d'un organisme també internacional que s'oposi al feixisme, no amb lamentacions i protestes sinó posant-hi el pit i fent obra d'eficàcia.

Les recensions que es llegeixen del congrès fan esfereir de les ignomínies del feixisme en les seves diverses modalitats, manifestacions i llocs.

El congrès s'ha dirigit a tots els països tarats de feixisme cridant als homes liberals que encara viuen de miracle i que tenen un bri de llibertat per a poder lluitar, oferint los el jurament de la seva fraternitat i cooperació. «No hem de consentir—ha dit el congrès—que davant de les actuals agressions del feixisme, contra els homes i contra els pobles, puguin dir els historiadors de demà, que en aquests moments de la nostra època la consciència humana no hagi estat a l'alçària del drama universal que vivim.—Nostres perspectives futures són de pau, de treball i de dignitat humana. Nostre objectiu suprem és un objectiu d'ordre i de justícia. Nostre crit: Visca la llibertat!»

El feixisme internacional és el nou enemic organitzat contra el progrés de la Humanitat.

Fèrvid i sincer, nostre pensament vola espiritualment cap als ideals de aquests homes de tot el món que, entre perills, flamejen encesa l'antorxa de la lliberació humana, plantant cara a totes les potències regressives que volen apagar-la. L'esperit que els mou és l'alè sagrat l'eterna guspira, el motor poderós que ens allunya de l'infern que vivim i ens acosta al nou cel terrenal.

Nostra adhesió llunyana i humil...

Suggestions

I

DE LA LLATINITAT. — El nostre desordre ens porta, sovint, a admirar l'ordre de l'home del nord. Passem de la unitat a la massa amb una admiració nodrida pels nostres fracassos parcials. L'home, sovint, s'ofega en ell mateix; la massa s'extèn amb una sensació de força i d'organització. L'iconoclasta ha passat amb un rascllet igualatori i ha dit: —«Jo i tu i l'altre som un fons col·lectiu i ens completem». I l'individu ha esdevingut una engruna del conjunt. Supressió de la unitat en benefici de la multitud organitzada. Això es respira al cinema, ha entrat en l'esperit de la nova política, ha creat una literatura...

L'esperit llatí esguarda aquest procés i n'esdevé una mica enlluernat; el segueix d'aprop amb una atenció que quan és més abnegada és lírica, però no s'hi dóna. La massa és possible pel sentit d'ordre que comporta; una multitud desorganitzada deixa d'ésser multitud per transformar-se en una col·lecció d'individualitats. I aquest ésser anàrquic que és el llatí—com tota propensió que s'encisa de la qualitat que li manca—admira amb una admiració lírica, més que el format extrem de la massa, l'ordre que li serveix de nexa.

L'admira, només; el seu esperit no pot passar d'ací. Arribar a la fusió fóra renunciar a ell mateix. El llatí no pot ésser-ho, massa; quan fa conjunts no passen d'ésser agrupaments d'individualitats on tota essència col·lectiva queda tancada en el fons de cada u i resta, per tant, inresolta.

El llatí viu el seu individualisme i aquest a la llarga sempre és divergent. I pot aguantar la seva divergència perquè

es nodreix de la seva reservà intuïtiva i per tant creadora. Es sol i és anàrquic perquè pot fabricar-se els móns que convinguin a la seva economia. I això en certa manera el fa intransferible.

Per contra, l'home del nord és essencialment convergent. Menys intuïtiu, menys creador que el llatí, s'empara en la fredor de l'ordre i es desenvolupa per contacte—i qui sap si per instint de conservació—en un esperit de xarxa adaptable a tota mena de coincidències al que la voluntat imprimeix una lògica constructiva.

Però si aquest esperit no crea, per contra, organitza les creacions d'altri. A manca d'intuïció té mètode. I la massa que sense això no fóra necessària, en això hi troba una profunda raó de vida.

Unitat i conjunt; creació i organització. Bo l'un, bo l'altre; però, parir la idea és sempre superior a vestir la idea.

Si la civilització pogués imposar a la força anàrquica de l'esperit llatí el sentit de l'aprofitament de les coincidències, aquest, creador i constructor a la vegada, cabdellaria les vides a la superfície del món amb una progressió lluminosa.

DE LA INHIBICIÓ.—Una corrent vinguda potser dels medis burgesos centroeuropeus, ha portat el nostre intel·lectual a l'inhibicionisme polític. Un afany d'eclecticisme i de l'exercici pur de les funcions de l'esperit ha dut el professor, l'investigador i l'home de lletres a considerar-se indiferent davant del fet polític. A França, a Anglaterra, a Alemanya un literat viu en els seus llibres, un professor en la seva cà-

tedra i un investigador en el seu laboratori, medis cada un d'ells, considerats per damunt de tota activitat política. Fins i tot quan el polític emprèn una tasca seriosa deixa d'ésser polític per convertir-se en escriptor o en professor.

Aquest punt de vista que en certes realitats vé assistit d'una certa lògica, en la lamentable realitat de casa nostra amaga un germen suïcida que els intel·lectuals que se l'han fet seu no l'han sabut preveure.

Al centre d'Europa hom pot permetre's l'inhibicionisme polític perquè la política no representa cap estorb a la lliure emissió de la idea. Des del llibre, des de la càtedra i des del laboratori poden dir-se coses que la mateixa realitat política empararà i si no les empara, al menys no li quedarà altre remei que tolerar-les. L'in-

tel·lectual, doncs, que se senti cridat a altres camins pot deixar els de la política perquè aquests són aptes per ells sols, a la garantia que necessita l'obra que percaci. Es a dir, hom pot ésser tot l'escriptor pur que vulgui i tot el filòsof pur que vulgui perquè dins d'ell hi hà el ciutadà assegurat.

Què pretén, doncs, l'intel·lectual pur a casa nostra? S'hi sent gaire ferm en els seus drets de ciutadania? Pot dir el què li vingui a flor de ploma? N'està ben segur de no entropassar en aquesta mateixa realitat política de la qual suïcidament s'inhibeix?

Inhibició; enganyar-se ells i enganyar els altres. A casa nostra inhibició vol dir deixar lliscar tranquilament l'aigua que ens ofega i això té un nom: crim.

RAMON XURIGUERA.

Per què imaginar que el determinisme de tots els fenòmens sigui fatal al sentiment religiós? El contrari és més aviat cert, car el que hi ha de diví a l'Univers és, precisament, que la seva harmonia sigui regulada per lleis sàvies, immutables i eternes.—NORDMANN.

L'Església a l'Edat Mitja

II

L'Església en la Societat

EN les societats de l'Edat Mitja, el clergat ocupà un lloc i representà un paper considerable. Per a comprendre la importància d'aquest paper és precis representar-se avui l'alt clergat no solament de l'Església sinó dels *tribunals* i les *escoles*. En mig de les violències i freqüentment de l'anarquia, la clerícia, per sobre de les debilitats d'alguns dels seus membres i l'indignitat d'alguns, ha representat un principi, servint de salvaguarda a les restes de la civilització.

Tots els països cristians estaven dividits en *diòcesis*, sotmesa cada una d'elles a un bisbe. En un principi no existien esglésies sinó en les ciutats, i una sola església per cada ciutat, que era l'església del Bisbe o la *Catedral*. Però al costat de la Catedral la fe dels fidels o les necessitats del culte provocaren la construcció de noves esglésies que s'anomenaven *parròquies*, és a dir: casa del costat. Les parròquies es crearen igualment en el camp. El capellà, col·locat al cap d'una parròquia rebé el nom de rector, o sigui el qui té cura de les ànimes.

Els bisbes, els sacerdots que els rodejaven i els rectors vivien entre els fidels. Se'ls anomenava *seculars*, és a dir: els que vivien en el món, el *segle* en la llengua llatina.

Al costat del clergat secular existia un altre clergat els membres del qual vivien en comunitat, igual com els soldats viuen en la caserna, sotmesos a una regla que determinava les condicions de la seva exis-

tència, l'esmerçament del temps i fins el detall de la seva vida diària. Aquests eren els *regulars* o *monjos*. S'anomenava *monestirs* o *convents*, és a dir: reunió, a les cases que habitaven; es deien també *abadies*, del nom *abad*, cap elegit pels mateixos monjos. El conjunt dels convents on s'obeïa o s'observava la mateixa regla, constituïa una *ordre*, entre les quals s'hi contaven les de Benedictins, de Cluny, dels Cartuixos, etc.

L'ordre dels *Benedictins* era la més antiga; havia estat fundada per Sant Benet, un italià contemporani del fill de Clodoveu. La regla de Sant Benet serví de model a tots els fundadors d'ordres. Com obligacions essencials, portava la d'*obediència absoluta* al cap de l'ordre, la *pobresia* i el *treball*. Els Benedictins estaven obligats a set hores de treball manual cada dia. Devien també consagrar dues hores diàries al treball intel·lectual, a la lectura i a l'escriptura. «Cada lletra que s'escriu, deia Sant Benet, és un dard que es clava al diable.»

El clergat regular representà un paper d'una importància excepcional. En la societat, en mig de la ignorància universal, representà el saber. Els clergues més savis es trobaven en els monestirs. El que ens ha estat conservat de les obres mestres de la literatura llatina procedeix tot dels manuscrits copiats a mà pels monjos. Tot el que sabem de la història de l'Edat Mitja ho debem, en gran part, a les *cròniques* redactades en els monestirs.

Els regulars foren també actius creadors de poblacions. Fugint del món, buscaven les soletats dels boscos o muntanyes per a establir-s'hi. Una vegada escollit el lloc del seu retir, construïen allí el monestir. En primer lloc, la capella; després els edificis per a habitacions, generalment disposats en quadrat i contenint un dormitori, un refectori, tallers, biblioteca, etc. El pati central servia de fossar; tot sovint estava voltat d'una galeria coberta que servia de passeig als religiosos i s'anomenava *claustre*. Fora del monestir pròpiament dit, s'alçava la casa destinada a rebre els viatgers, l'*hospici*, és a dir: la casa dels hostes.

Per a viure els monjos tenien de llaurar les terres immediates al convent. El respecte que l'Església inspirava i sabia imposar a tots, els posava a l'empar de les violències i creava a l'entorn d'ells una espècie de zona de seguretat, on els paisans anaven a buscar asil en certes ocasions crítiques per a ells. El convent resultava una masia model a la qual ben aviat rodejava un poble. Centenars de poblacions s'han format d'aquesta manera al voltant dels monestirs.

El clergat intervenia en totes les circumstàncies essencials de l'existència, com el *naixement*, el *matrimoni* i la *mort*. Avui es fan comprovar, (demés), aquests aconteixements en el *registre civil*. Les actes en que es relataven aquests aconteixements formaven el que es diu l'*estat civil*. Sense aquestes actes no hi ha societat regular possible. En l'Edat Mitja no existia l'estat civil. Per tal que aquest tingués lloc hi havia actes redactades pel clergat quan administrava, al naixement d'un infant, el *baptisme*; en quant al *matrimoni*, beneïa els esposos i, pel que respecta a la *mort*, els cel·lebrava els oficis.

Des de l'imperi romà, els bisbes tenien

el dret de jutjar els membres del clergat i processos que poguessin provocar entre ells. Els seus tribunals es deien *oficialitats*. La justícia s'administrava allí amb més suavitat que en els tribunals dels reis i senyors. En efecte, l'Església no admetia ni *ordalies* ni el *judici de Déu*. Els jutges eclesiàstics no pronunciaven la seva sentència sinó després d'una averiguació, i després d'haver escoltat els testimonis i la defensa de l'acusat. D'aquí vingué que els laïcs s'esforcessin en resultar, com els clergues, justiciables dels tribunals de l'Església. Com que és considerava clergue a tothom que només estigués tonsurat, molts eren els qui es feien tonsurar.

L'ensenyança estava a càrrec exclusivament del clergat. No hi havia altres escoles que les que tenien els sacerdots en les parròquies i els monjos als convents.

L'ensenyança es donava en llatí.

S'estudiava, en primer lloc, la gramàtica, la retòrica, la dialèctica i la teologia; més tard s'hi introduí l'aritmètica, la geometria, l'astronomia i la música. Les escoles estaven obertes per a tothom gratuïtament i per elles hi passaren molts fills del poble, els quals degueren a l'instrucció que en elles reberen el resultar més tard personatges importants de l'Església i en la societat. Foren bastants, també, que arribaren a adquirir llocs il·lustres, com per exemple un pastoret de les rodalies d'Aurillac, nomenat Gerbert que, educat pels Benedictins adquirí la reputació de l'home més savi del seu segle i arribà a ésser el preceptor d'un rei de Germània, després del rei de França, Robert, fou arquebisbe de Reims i morí papa (1003) amb el nom de *Silvestre II*. Aquest fou el primer papa francès. Precedentment hem vist també la història d'Hildebrand que arribà a ésser el papa Gregori VII.

De les escoles sortiren en el segle XIII

les *Universitats*. Es formaren en algunes grans ciutats per la reunió de mestres i dels deixebles de totes les escoles. L'Universitat de París fou la constituïda d'aquesta manera en temps de Felip August.

Per últim, disposant l'Església de riqueses considerables, assegurà durant tota l'Edat Mitja, el que avui diem servei de *Beneficència* o *Assistència pública*. Ella era qui acudia en auxili dels pobres, qui socorria els orfes, les vídues, els malalts i indigents. En els segles XII i XIII es fundaren centenars d'hospitals o *cases de Déu*, havent-n'hi àdhuc en els pobles més petits. El convent de Cluny (França) distribuï, en un any socors a 17.000 indigents.

Les *guerres privades* de senyor a senyor eren la vertadera plaga de l'Edat Mitja. En el segle XI, principalment, l'Església assatjà de refrenar els instints brutals dels senyors i limitar els mals de les guerres privades.

Instituï en primer lloc la *pau de Déu*. La pau de Déu determinava quines persones devien estar a l'empar de les violències i quins actes es devien prohibir als bel·ligerants. Heus ací els compromisos que un bisbe proposava fer jurar als membres d'una *assemblea del país* celebrada en 1023: «No invadiré mai ni de cap manera les esglésies; no assaltaré ni als clergues ni als monjos; no robaré ni bou, ni vaca, ni cap altra bèstia de carga; no empresonaré paisà ni paisana ni als comerciants; no els robaré els diners ni els obligaré a que pagui una penyora per la seva persona; no els faré perdre els seus béns a causa de la guerra del seu senyor, ni els assotaré per a exigir-los el que tenen; no destruiré ni incendiaré les cases, ni arrencaré de soca arrel, ni veremaré les vinyes amb el pretext de la guerra.»

Posteriorment volgué l'Església fer-ho millor encara,

Assatjà prohibir la guerra, al menys en certs dies. Prohibí en primer lloc el diumenge; després extengué la prohibició des del dimecres a la tarda fins el dilluns al dematí, en memòria de la passió, mort i resurrecció de Jesucrist, i aquesta fou la que es digué *Treva de Déu*. Tots els concilis celebrats en el segle XI renovaren aquesta obligació.

Per a imposar als poderosos, reis i senyors, el respecte a les seves decisions, el clergat no disposava més que de medis morals, als quals s'ha anomenat *armes espirituals*. La més poderosa d'aquestes armes era l'*excomunió*.

L'excomunicat era *exclúit de la comunió dels fidels*. Se li negaven els sacraments; els cristians no devien tenir la menor relació amb ell i era, en fi, considerat com un pestífer. La cerimònia de l'excomunió estava feta per a impressionar vivament la imaginació dels espectadors. A l'Església, penjada de negre i al soroll de les campanes, el bisbe voltat del seu clergat, amb teieres a les mans, llegia en veu alta la sentència davant de tot el poble reunit. Després pronunciava la fórmula de l'anatema: «Que sigui maleït a la ciutat, que sigui maleït als camps; maleïts siguin el seu graner, les seves collites i els seus fills. I el mateix que s'apaguen avui aquestes teieres per les nostres mans, que s'apagui també la llum de la seva vida per tota una eternitat, a menys que s'arrepenteixi.» El bisbe i els sacerdots tornaven, llavors, les seves teieres a terra i les apagaven amb els peus.

Quan l'excomunió no era suficient per a determinar l'arrepentiment del culpable, rei o senyor, l'Església llençava *tot l'abans dit* sobre el regne o senyoriu. Totes les cerimònies del culte se suspendien allí i les esglésies eren tancades. De manera que l'abans dit arribava, no solament al rei o al senyor, sinó a tot el poble sencer.

A. M. i J. I.

(Trads. M. Ruiz i L. B. T.)

(Acabarà).

El meu cor està cansat
de bategar per la vida:
l'amor me l'ha flagel·lat
i surt sang de la ferida.

—
Cabells d'or damunt la llum
d'uns ulls blaus; mans enciseres;
llavis petoners; perfum
de moixaines rialleres;
trenes negres; carn frisoza;
vori sobre brasa viva;
neu entre llàgrimes closa;
aspra carícia lasciva;

moments d'angoixa; moments
en que el món és tot de dolç;
tardes de llum, resplendents;
nits, amb cants de rossinyols;

oblit, absència, tristesa;
fredor de cosa enterrada;
flama viva, suara encesa,
i ja, per sempre apagada:

Tothora igual! Llum somorta;
plaer curt i fugitiu;

record d'una imatge morta;
cendra que ofega el caliu.

Ah, no! Girant-me al passat,
tinc l'amor ben avorrida:
que el meu cor ha flagel·lat
i surt sang de la ferida.

—
Tinc l'amor ben avorrida;
el meu cor està cansat
de bategar per la vida...!
I avui t'he vist, t'he admirat,
i se m'ha clos la ferida.

Avui t'he vist, raig de sol,
per la primera vegada,
i ja, com un ventijol
ple de perfum camperol,
em tens l'ànima embaumada.

Ja pots trossejar-me'l cor,
dona gentil, llum de vida!
que a canvi d'un glop d'amor,
bencèiré la dolor
de sentir-m'hi una ferida.

JOSEP ARAN HORTS.

Defensa de la metapsíquica (1)

I.==*Explicació preliminar*

FA molts anys, gairebé a la meitat de la meua vida, els fenòmens metapsíquics començaren a cridar-me l'atenció. Per una sèrie de circumstàncies totes favorables he tingut la sort inestimable de conèixer, més que llibrescament, per l'insubstituïble alligament dels fets, aquest sorprenent món de coses, que no semblaran noves més que a aquells que ignoren que dels oracles de Delfos fins als mèdiums dels nostres dies, passant pels taumaturgs de totes les religions conegudes, el que abusivament es diu màgic u ocult, s'ha donat des que l'home aparegué a la terra.

D'aleshores ençà, amb un interès cerebral i cordial, he anat seguint pas a pas la lenta ascensió de la nova ciència, car a mi em semblava que les conseqüències tèdriques que aquests estudis legitimaven, permetrien, amb el temps, aspirar a una nova concepció ètico-filosòfica de la vida. Si cap religió positiva no ha pogut millorar l'home; si, en una fallida semblant, el fatalisme fisiològic de la ciència en us, en negar el subjecte moral, ha creat la doctrina antisocial de la irresponsabilitat dels nostres actes, ¿podrien, els estudis metapsíquics, demostrar que al costat de l'aspecte visible i mecànic de la vida, hi ha, a l'altra banda del misteri, el gran problema, igualment científic, del maquinista invisible, però indirectament atacable, que governa la seva màquina després d'haver-la construïda?

Ací teniu, senyors i senyores, la clau explicativa de la singular atracció dels estudis metapsíquics. Així comprendreu amb

quina singular complaença vaig assabentar-me que una significada personalitat del camp catòlic, el P. Ferran Me Palmés, S. J., venia a parlar-vos des d'aquest mateix lloc de metapsíquica i d'espiritisme, car als meus ulls això significava fins a quin punt és general l'interès despertat pels estudis que ens ocupen.

Aquesta complaença, però, no durà gaire. Aviat es vegé que el P. Palmés venia a parlar d'aquestes coses, més que amb l'esperit serè, impersonal de l'home de ciència que s'afanya a conèixer la veritat, amb el partit pres d'un advocat que ha de defensar, sigui com sigui, una mala causa: la de negar-les gairebé en bloc. Amb una aportació unilateral dels fets, volgué, per procediments denunciabls, deformar la realitat. I bé: jo soc tan respectuós com vulgueu amb les opinions alienes; però no soc insensible. Es per això que avui, i en dies vinents, em proposo revisar objectivament el procés davant vostre, seguint pas a pas el pensament del meu contraopinant, per al qual, ja no caldria dir-ho, no sols no sento la més petita animadversió personal, sinó tots els respectes possibles entre persones tan diversament situades en el camp de les idees.

II.==*Unes remarques generals*

Abans d'examinar particularment els més importants extrems tractats pel P. Palmés en les seves conferències, crec neces-

(1) Text íntegre de la primera conferència donada per Humbert Torres a l'«Ateneu Lleidatà» el dia dotze de març darrer, en resposta a les que el jesuïta P. Palmés pronuncià dies abans des del mateix lloc.

sàries unes remarques crítiques generals del seu treball.

En primer lloc, fa una mica d'estranyesa que tot un professor de psicologia experimental, com ell diu ésser, s'hagi atrevit a parlar de coses tan objectives com aquestes sense haver fet mai cap experiència. Quina autoritat podríem concedir a un home que, per savi que fos en qualsevol altra ciència, gosés parlar de bacteriologia sense haver vist mai un microbi ni tocat un microscopi? Es pot parlar amb substància d'art, de filosofia, de religió i de política si només s'ha llegit d'aquestes coses, estranyes, fins a cert punt, a l'experiència, entenen per tal la reproducció provocada dels fets. En elles la imaginació i la intuïció tenen el cap lliure; però en ciència això no és possible. El P. Palmés us ha llegit alguns fragments de llibres de metapsíquica, però en cap de les seves cinc conferències ha relatat ni un sol fet observat personalment. Quin valor poden tenir, doncs, les seves paraules? Ell és com el príncep que tot ho havia après als llibres. Ell es troba en condició d'inferioritat a altres clergues eminents que han experimentat personalment, per exemple, el P. Angelo Zachi, professor de filosofia a l'Angèlic Col·legi Pontifici de Roma, el qual, a la pàgina 228 de la seva obra *Lo Spiritismo a la Sopravivenza dell' anima*, escriu: «La certesa que es té quan es veu amb els propis ulls o es toca amb les pròpies mans, és infinitament més forta que la que es forma fullejant els llibres». Aquesta sola constatació seria prou per llevar tot valor a les paraules del P. Palmés.

En segon lloc, m'ha semblat que el meu contraopinant estava pobrement informat. I aquesta informació l'ha feta servir tan malament, encara, que es dona la paradoxa que, per impugnar l'existència dels fenòmens metapsíquics s'ha valgut, princi-

palment, de dos metapsiquistes convençuts, Richet i Morselli, com convençuts són, sense excepció, tots els homes que han experimentat pacientment. No, P. Palmés, no és aquest el camí. Avui en dia, ja no és possible, si no es vol caure en el ridícul, negar en bloc. L'única actitud possible és la d'acceptar els fets, en conjunt, uns més demostrats que els altres, adoptant, però, aquesta o aquella interpretació teòrica, o no adoptant-ne cap si es vol, però mai prendre una actitud de negació global, que no pot explicar-se més que si no es té experiència personal. Aquesta manca d'informació es palesa en una altra cosa: en la banalitat de les objeccions que ha formulat contra la hipòtesi espírita. Ja que no ha experimentat, si, al menys, hagues llegit, hauria pogut dir contra la mateixa coses impressionants, car no tot està clar, ni resolt, bon troç se'n manca. Hi ha punts dèbils que hauria pogut posar en evidència. En el terreny de les hipòtesis hi ha llacunes manifestes que no ha flairat. Oblidant que es dirigia a un públic, bona part del qual està prou informat i havia vist, la seva tàctica, massa simplista, la de voler negar-ho tot, ha resultat contraproduent. Es poden dir coses importants contra certs punts particulars no prou clars de totes les ciències, però elles existeixen i a la ciència metapsíquica i a la teoria espírita els passa altre tant.

Es veu que el P. Palmés tenia pressa a liquidar el plet de Lleida i això, potser, a part la seva poca documentació, l'ha privat d'aprofundir en l'anàlisi de cap tema. Negar, negar, dubtar de tot, heu-vos ací la seva actitud ja superada avui en dia, oblidant aquella elemental regla de lògica segons la qual qui tot ho nega no nega res.

Fins allí on els meus coneixements teòrics i experimentals m'ho permetin, procuraré completar, pel meu compte, el seu tre-

ball crític. Perquè si jo he arribat a adoptar la interpretació anímica o espírita dels fets, segons els casos, no és pas sense lluites, raonaments, dubtes i soliloquis amb mi mateix. La convicció és sempre un treball lent, moltes vegades penós, fins dramàtic a voltes. Perquè la veritat instantània no la trobà més que Sant Pau, i de camí de Damasc no n'hi ha hagut més que un.

III.—Hi ha un interès general pels estudis metapsíquics?

Segons el P. Palmés, ningú de solvència reconeguda no es preocupa d'aquestes coses. Ell, al seu Col·legi Màxim de Sarrià, reb dues centes revistes de tot el món: ni una plana hi trobareu de metapsíquica ni d'espiritisme. Tampoc en els 80.000 volums de la seva biblioteca. Segons ell, es tracta d'un fenomen purament local, de Lleida, que jo he creat artificialment, fent-me massa favor. Anem a veure si és cert el que diu el meu contraopinant.

I.—El primer fet de valor que jo us apporto és el següent: A París funciona l'Institut Metapsíquic Internacional, fundat l'any 1918. Ara bé, com podeu veure per aquest exemplar de la *Révue* que publica l'esmentat Institut, el govern francès el declarà, per decret de 25 d'abril de 1919, d'utilitat pública. Quin valor no hem de concedir al fet que un Estat del prestigi de França, estat làic, reconegui la pública utilitat d'aquest estudis? Això significa que avala els homes de ciència que el formen, els seus mètodes de treball i l'alta finalitat humana que els mou.

II.—Quants països d'Europa diríeu que figuren en l'organització internacional

d'estudis metapsíquics? Tots, menys els següents: Bulgària, Hongria, Sèrvia, Curlàndia i Estònia. Voleu unes mostres de la categoria científica dels membres que formen els respectius comitès nacionals? Ací les teniu: Finlàndia: GROTEFELD, KAJANUS, TIGERSTED, professors de la Universitat d'Helsingfors; STADIUS, rector de la mateixa.—Itàlia: BOTAZZI, professor de fisiologia de la Universitat de Nàpols; BOZZANO, psiquiatra de Savona; MORSELLI, professor de la Universitat de Gènova.—Rússia: BECHTEREFF, president de l'Acadèmia neurològica de Leningrad; KOHTS, director del Museu Darwin de Moscou; LAZAREFF, professor de la Universitat de Moscou, director de l'Institut de física; REITZ, metge en cap de l'hospital d'alienats de Leningrad; WASSIELIEFF, professor de Fisiologia.—Espanya: Dr. CARRACIDO, president de l'Acadèmia de Ciències; Comte de GIMENO, professor de la facultat de Medicina; Doctor JUARROS, director de l'escola central d'anormals... Si es té present, demés, que tots aquests homes eminents, eren, primitivament, hostils i escèptics, metapsíquicament parlant, no n'hi hauria prou, amb aquest sol fet, per a demostrar irrefutablement que l'estudi científic d'aquests fenòmens, s'imposa ràpidament per tot arreu? L'escepticisme inicial d'aquests savis, cal no oblidar ho, fou vençut per l'experimentació personal, precisament allò que li manca al P. Palmés.

III.—Fins les esglésies cristianes no s'han pogut sostreure a la preocupació per la metapsíquica. En 1922, es reuniren a Londres cent cinquanta bisbes de la reformada anglesa. S'ocuparen, entre altres coses, d'espiritisme. Doncs bé, una de les conclusions aprovades deia, textualment: «que calia estudiar amb tot dessapassionament els fenòmens dits mediúmics, no

sols perquè si eren certs, de res no serviria una oposició sistemàtica, sinó perquè podien contribuir a posar en clar molts punts foscos dels llibres sagrats i a evangelitzar el poble.» I en efecte, són moltíssims els clergues protestants que declaren públicament les seves conviccions espírites i no són pocs els que, dotats de facultats mediúmiques, realitzen experiències, algunes ben notables.

En quant als catòlics, podríem dividir-los en dos grups, el dels intel·ligents i el dels poc informats. Entre aquests darrers, uns, com el P. Palmés, no han passat, encara, de la pueril negació sistemàtica. Altres, com el Dr. Laponi, metge de cambra dels Sants Pares Lleó XIII i Píus X, admeten l'existència de tots els fets, però els atribueixen al dimoni. En efecte, l'esmentat doctor diu, en la seva obra *L'Hipnotisme et le Spiritisme*, apareguda en 1907, «En presència de testimonis tan nombrosos, escollits, competents, escrupulosos i desconfiats, em sembla desenraonat de continuar negant absolutament la realitat dels fets que serveixen de base a l'espiritisme.» (pàg. 162). I més endavant, (pàg. 211) afegeix: «Es inadmissible creure que persones distingides, ocupant una posició científica i social eminent, d'una moralitat que exclueix tota sospita, s'hagin concertat, en el món sencer, per a relatar fets inexistents, i per a estendre impostures, sense el menor interès ni profit.»

Ja ho veu el P. Palmés. «Es desenraonat, és inadmissible» la negació *a priori*, que és la seva posició. Però esperi's una mica, car fins ara no hem aportat més que els testimonis dels catòlics no gaire preparats.

Els altres, els que coneixen *per experiència pròpia*, parlen molt més explícitament. El P. Mainage, professor a l'Institut Catòlic de París, donà, durant els mesos

de novembre i desembre de 1924, set conferències a l'església de Saint-Séverin de París, examinant el tema de l'existència i de la supervivència de l'ànima humana, segons les aportacions científiques, filosòfiques i psicològiques del pensament contemporani, això és, amb les soles llums de la raó natural i a espalles de tota concepció dogmàtica. Els temes d'aquestes set conferències foren els següents: L'Univers, Les religions, L'home, La metapsíquica, La consciència, La raó, L'eternitat. Aquestes set conferències han estat publicades en 1926 en un llibre titulat *Immortalité*, autoritzat per la censura eclesiàstica. Doncs bé, a la pàgina 124 hi podem llegir això: «Ho dic sincerament, la posició dels negadors absoluts,—sigui el que vulgui el seu propòsit,—no em sembla sostenible. Si després de conèixer la pacient obstinació de les enquestes, l'acumulació dels testimonis, la rigor dels controls, la reserva de les conclusions, dubteu, encara, hauréu de renunciar a conèixer amb certesa un fet històric qualsevol. I quan, com passa sovint, les condicions d'experiència són impecables, ¿per què recular suposant no se sap quina maquinació sàviament i odiosament concertada contra la veritat?»

El P. Zachi, com ja ho hem dit altres vegades, va més enllà, car no sols creu que els fenòmens metapsíquics, existeixen, sinó que admet (pàg. 262) «no sols la possibilitat, sinó el fet de l'excelsa comunicació dels morts amb els vius—(que, fem-ho notar, no és altra cosa que allò que l'espiritisme afirma,)—» i afegeix: «aquesta comunicació es basa en la tradició de tots els pobles i recolza damunt una enorme quantitat de fets, que no deixen cap dubte sobre les relacions sensibles que, alguna vegada, els morts tenen amb els vius.»

Després de desautoritzacions tan qua-

lificades del seu propi camp, com queda el P. Palmés? Jo prego als catòlics que m'escolten que meditin una mica les paraules que acaben d'oír. L'Església, ja ho veuen, evoluciona, perquè es dona compte que avui, posicions tan simplistes no s'aguanten. L'Església ja sap el que fa, car si poden dir-se moltes coses en contra seu ningú no podrà acusar-la, si no és injustament, de no saber adaptar-se als fets nous, trobant, en tot moment, la fórmula transaccional que aparentment resolgui el conflicte perenne entre el dogma i la veritat.

IV.—Jo calculo que, actualment, es publiquen a la vora d'un centenar de revistes serioses i científiques que tracten de metapsíquica i d'espíritisme, algunes d'elles notabilíssimes: *Révue Metapsychique*, de París; *Proceedings Society for Psychical*, de Londres; *The Two Worlds*, de Manchester; *Zeitschrift für Parapsychologie*, de Leipzig; *Luce e Ombra*, de Roma; *The Progressive Thinker*, de Xicago; *Journal American de la Society for Psychical Research*, de New-York. Com gosa dir, doncs, el P. Palmés que cap publicació seriosa no se'n ocupa? Dubto que cap branca de la ciència tingui una premsa pròpia tan nombrosa i ben feta.

Voleu un altre exponent d'indiscutible valor, que ve a representar l'interès per la metapsíquica? Els llibres. Ací tinc el fascicle de febrer-març de *Luce e Ombra*. En la seva darrera plana porta la llista dels llibres tractant d'aquestes matèries rebuts en dos mesos; sumen vint-i-quatre. Ací tinc el catàleg de la casa Leymarie, recensionant les novetats d'aquests darrers anys, amb una llista de més de trescentes obres!

En resum, senyors, seria concebible que tots plegats, savis i governants, literats i filòsofs, s'ocupessin d'una cosa inexistente, sense interès ni solvència, creada

artificiosament amb els trucs de quatre mèdiams? No. La metapsíquica i la teoria espírita faran *da se*. Temps a venir, potser amb un parell de generacions, aquestes coses seran d'acceptació tan general com ho són avui en dia la teoria evolutiva o l'atòmica.

IV.—El lent avenç de la ciència

Jo deixaria d'ésser un home sincer si no reconegués que, fins a cert punt, la ciència ha romàs indiferent i hostil, fins ara, als estudis metapsíquics. Aquesta resistència minva ràpidament, és cert, però existeix encara.

Per què? Aquests fenòmens semblen extraordinaris, i per als no iniciats, apareixen com en oposició amb les adquisicions de la ciència, oposició inexistente, que troba la seva explicació en la ignorància de les lleis que regulen els fenòmens supernormals. Per part de la ciència, és un sentiment natural, derivat del mateix instint de conservació, de desitjar el fracàs de tota aquesta fenomenologia i el seu absurd, perquè la seva naturalesa extraordinària tendeix, sembla, a comprometre l'edifici de la ciència establerta, modificant profundament les concepcions biològiques acreditades i obligant a rectificar el nostre pensament segons nous esquemes.

Però el savi no pot tenir partit près, si realment és un savi. La ciència ve obligada, per llei d'honor, a mirar cara a cara, i sense temor, tot problema nou que es presenta davant seu. Més, encara, si aquest problema vé posat objectivament, amb fets observats pels nostres sentits, i enregistrats, al mateix temps, per un utilatge científic. La recerca de la veritat, on vulga que es manifesti i sense prejudicis de cap mena, és l'alta missió de la ciència, car no són els fets els que s'han d'adaptar a les idees

sinó al contrari. Els raonaments, passen; els fets, resten.

I bé: aquesta resistència actual a la metapsíquica, no és un caràcter propi dels primers moments de totes les ciències?

L'any 1791, Galvani, professor d'anatomia a Bolònia, havent penjat al seu balcó unes granotes que acabava d'espèllar,—diu Flammarion,—s'adonà que les potes del batraci s'agitaven convulsivament cada vegada que l'acció del vent les feia contactar amb el ferro humit del seu balcó. Havia descobert l'electricitat. No obstant, els savis i els ignorants acolliren amb mofo i rialles aquesta pretensió i volgueren ridiculitzar-lo amb el nom de mestre de dansa de les granotes. I ell respongué:—rieu tant com vulgueu, però jo sé que he descobert una de les forces de la natura! Quan Lavoisier demostrà amb fets, no pas amb raonaments, que l'aire i l'aigua no eren un element sinó un compost de diversos elements, vegé alçar-se contra seu tota la ciència oficial d'aquells temps.

«On aniríem a parar, què en faríem de la nostra vella química si això fos cert?» —exclamava gent com Berthollet, Baumé i Macquer. Refer l'edifici de la ciència! Heu-vos ací el terror dels dogmàtics, més afectes a les doctrines que a les experiències. Ningú no ignora que avui en dia els noms de Claudi Bernad, Pasteur i Darwin, fundadors, respectivament, de la fisiologia, de la teoria microbiana i de la concepció evolutiva dels éssers vius, figuren en el senat dels immortals; però són vius avui molts metges que recorden perfectament com les noves idees científiques d'aquests homes foren combatudes i atacades, no pas per l'home del carrer, sinó pels savis i per les acadèmies científiques!

Fa cent cinquanta anys cap ciència natural no hi havia constituïda. La humanitat, en aquella data, tenia un concepte del

món no gaire superior el del temps de Pericles. Durant vint-i-cinc segles,— Grècia, Roma, edat mitja, renaixement, època contemporània,—no hem tingut física, química, paleontologia ni biologia. En aquest llarguíssim període,—tota la història de la civilització humana!—no hi ha hagut més que matemàtics i astrònoms, això és, savis de càlcul i de raonament. Fa poc més d'un segle que devem a Lavoisier, Cuvier i Laplace la química, la paleontologia i la teoria còsmica. Quin llarguíssim període embrionari el de totes les ciències! I es voldria que la metapsíquica, ciència més revolucionària que totes, escapés a la regla? Fa tot just vint-i-cinc anys que es va constituint; seria lícit demanar-li que en aquest temps tan breu fes el mateix camí que les altres han hagut de recórrer en cent cinquanta?

V.==Les dificultats pròpies de la metapsíquica

El progrés científic, doncs, és lent. La natura no lliura pas els seus secrets al primer arribat, especialment si porta pressa, car no n'hi ha prou amb escoltar-la per l'observació; cal interrogar-la, pacientment, amb l'experiència. I quan respon, si el que ella ens diu topa amb les idees fetes que constitueixen el fons del missoneisme humà, ens decantem a creure que l'error és en els fets i no en les nostres teories, en les nostres *raons*. Aqueixes dificultats, pròpies de tota la ciència, no sols existeixen en metapsíquica sinó que ella en té de particulars i poderoses, com ha exposat brillantment Richet en el seu discurs inaugural del III Congrés Internacional de recerques psíquiques i que poden resumir-se així:

I.—Una de les característiques essen-

cials del fenomen metapsíquic és d'ésser *inhabitual*. Es presenta, excepcionalment, quan menys ho esperareu. No vindrà quan més el desitjareu. No depèn de la vostra voluntat ni de la del mèdium. Té iniciativa, voluntat pròpia. I el savi, per una explicació psicològica comprensible, tendeix a establir aquesta falsa equivalència:

inhabitual=inexistent

Si es diu a un sensitiu de marca, Ossoviecki posem per cas, que llegeixi unes ratlles que secretament hem escrit en un paper tancat en un envelop opac, i ho fa, per més que ho vegem, com el fet sembla contradir totes les nocions físiques i fisiològiques de la visió, si la nostra mentalitat és, psicològicament, com la d'un savi,—(això és, una mentalitat en la qual la intuïció general hi manca per estar sufocada per la unilateralitat de les investigacions a les quals es dedica)—preferirem creure qualsevol cosa, frau, coincidència fortuïta, ans d'acceptar el fet de la visió supernormal que repetidament haurem pogut observar.

«La ciència no dubta gens que tots els casos de pretesa clarividència no siguin l'efecte de l'engany. La lucidesa, o sigui la facultat de veure fora dels límits fixats pels sentits, per raons naturalíssimes, és una impossibilitat»—deia doctoralment Buchner en el seu llibre *Força i Matèria*.

«Cap home de ciència verament independent i sense prejudicis (*sic*) sabria interessar-se pels fenòmens ocultistes i metapsíquics»—afirmava Wund en la seva obra *Hypnotisme et Suggestion*.

«He vist,—deia Branly en 1908, després d'experimentar amb Eusapia Palladino,—però no fins confiança en mi mateix.»

«Ni el testimoni de tots els membres de l'Acadèmia, ni l'evidència dels meus propis sentits podrien fer-me creure en la transmissió del pensament, tota vegada

que el fenomen és *impossible*»—sostenia ridículament Van Helmotz, creient que ja estava clos el cicle de totes les possibilitats naturals, instaurant un dogma científic (*sic*) negatiu i oblidant que tota idea preconcebuda és essencialment anticientífica.

Es el drama quotidià de la ciència: rectificar-se constantment. Per això són de plànyer aquells que, com els que acabem d'esmentar, constituïts en sanhedrí, pretenen estendre-excomunions. Avui dia, tots els fets sentenciosament contradits per aquests savis,—telepatia, lectura del pensament, visió a través dels cossos opacs,—han forçat les portes dels laboratoris universitaris i són d'acceptació general. I la ceguera voluntària dels que els negaven i dels que encara els posen en dubte, s'explica tant pel pes del prejudici científic o filosòfic com pel caràcter *inhabitual* i excepcional del fenomen metapsíquic.

Però *inhabitual* no vol pas dir irreal ni antinatural, ans al contrari.

II. Si és cert que les facultats mediòmiques, que no semblen altra cosa que els sentits espirituals, són pròpies de tota l'espècie humana, en el jo subconscient de la qual romanen en estat latent, ho és també que els grans mèdiums, especialment els d'efectes físics, són escassos. Hi ha, doncs, poc material humà aprofitable per a l'alta experimentació, la qual cosa constitueix una nova dificultat pròpia que ha de vencer la ciència metapsíquica.

Aquesta circumstància, però, és ben comprensible. Comptat i debatut, un gran mèdium és un ésser que, per la raresa amb que és dona, s'apropa al genial. I bé, no passa igualment en totes les coses humanes? Digueu-me: en un moment donat de la història dels pobles, quants Pasteur, Einstein, Plató, Miquel Angel, Wagner po-

dreu citar? L'home-cim, excepcional, deixaria d'ésser-ho si es repetís massa.

III. El frau, conscient o inconscient, algunes vegades interpolat entremig de fenòmens reals i indubtables. Amb aquesta nova dificultat, pròpia de la metapsíquica, no s'hi troba el que treballa amb reactius, retortes, balances, bobines o palanques. El metapsiquista sap que hi ha de pensar i procura experimentar en tals condicions que el frau esdevingui impossible.

Això concedit, hem d'afegir que la idea del frau té importància per a aquells que careixen d'experiència, però els que la tenen, saben que els fenòmens objectius de la metapsíquica, en les degudes condicions de control, són inimitables. Aquells que generalitzen abusivament la teoria del frau no fan més que respondre a un prejudici del seu esperit i creuen, innocentment, que en els que experimenten en metapsíquica el factor emotiu pot eclipsar el seu lliure albir i la seva facultat crítica. Ja penseu que us poden enganyar?—ens pregunten algunes ànimes candoroses. «Si hi hem pensat!—respon Richet.—Si no hem pensat altra cosa! En totes les experiències, meves i dels altres, l'obsessió del frau mai no ens deixa. Lluny d'extasiar-nos amb l'estranyesa dels resultats, no hem tingut altra preocupació que la de descobrir els trucs possibles, descartar les il·lusions, precisar els més minúsculs detalls de les condicions d'experiència.» Creure que els homes eminentes que estudien aquestes coses són malalts de l'esperit, fàcilment suggestionables, ignorants de les condicions restringides de tot acte fraudulent, que no es pot confondre amb el caràcter original i inimitable del fenomen autèntic, és d'un infantilisme extrem.

Alguns mèdiums notaris, per una condició evident de la natura humana, després d'anys d'experiències impecables en l'ex-

plendor de les seves facultats, en declinar aquestes han comés algun acte reproable sense saber el mal que feien i l'argument que donaven als enemics de la nova ciència. El gest motor inconscient d'un mèdium que donava abans fàcilment fenòmens telequinètics i ara, davant la seva impotència, tracta de lliberar les seves mans aguantades per l'observador, és comparable a la coneguda anècdota de Volta. Aquest gran físic es trobà que el dia que presentava a l'Acadèmia de Ciències el seu voltmetre, no funcionava prou bé. Després de repetides tentatives l'agulla no es movia. I en una d'elles, què feu? La mogué amb la seva mà, per un impuls irrefrenable. A la fi, es bellugà sola i, ingènuament, digué: ara s'ha mogut sense tocar-la! Volta havia fet trampa.

Però encara hi hà més coses interessants a dir, per exemple: la incompetència de certs crítics sense experiència, com el P. Palmés, els ha fet suposar que eren actes fraudulents les observacions per ells mal interpretades. Així, el cabell amb el qual s'havia acusat a Eusàpia d'alçar un plat no era altra cosa que una creació ectoplàsmica filiforme com les que posteriorment les experiències i fotografies d'Ochorowitz i Schrenck Notzing han establert amb Stanislaw Tomiszk. Així, els sorolls a distància s'havien atribuït falsament a contraccions violentes dels tendons de la cama. La cosa, com es veu, és estúpida. Però la perfídia humana hi trobarà, encara, per algun temps, camp abonat per a actuar. Cal resignar-s'hi.

IV.—Finalment, els interessats creats d'escola, doctrina o secta que veuen amb neguit els avenços de la metapsíquica i de la seva interpretació espírita, que, certa o erròniament, es creuen amenaçats. M'enteneu? En efecte, les coses consagrades

que potser perillén són moltes i importants. I com l'home es mou més per sentiments que per raons, tant per interessos com per ideals, crec que us explicareu, sense necessitat de més amplis comentaris, la gènesi de moltes apassionades campanyes contra la novella ciència.

Si la paraula miracle no em fes repugnància diria, senyors, que sembla un miracle que la metafísica, en vint-i-cinc anys que ve constituïnt-se com a ciència, ven-

cent tants obstacles, hagi arribat on actualment es troba. En resúm: em sembla que l'il·lustre P. Palmés s'ha precipitat una mica en venir a Lleida a estendre el certificat d'inexistència a la metafísica i a l'espiritisme. Com Galileu als seus jutges, elles podríen dir: volem que la terra resti immòbil i que sigui el sol el que dona tombs? En bona hora. Però la terra es mou!

HUMBERT TORRES.

Hi ha interpenetració entre la fisiologia i la psicologia. Però voler fer de la psicologia, i definitivament, un capítol de la fisiologia, és com posar el carro davant dels bous.—**QUARTIER.**

Llibres i Revistes

«*Monografies Mèdiques*».—*L'úlcera gastro-duodenal*, pel Dr. Josep Lentini i Díaz.—L'úlcera gastro-duodenal ocupa bona part de la patologia digestiva. En la contínua revisió d'entitats morboses, l'úlcera ha anat absorbint moltes malalties a les quals es creia completament independents i separades d'ella; avui s'ha vist que no era així, i el nombre d'ulcerosos forma més de la meitat dels malalts de l'estómac.

Això ha renovat la seva simptomatologia; ha calgut apartar una mica aquells símptomes clàssics que semblaven definitius i els quals, per bé que denunciaven l'existència d'una llaga, no descobrien la de totes les llagues. Avui s'ha vist ben clar que cal esbrinar-les sota els signes més diversos i més variats. I cal esbrinar-les perquè l'apariència més benigna no exclou les complicacions més perilloses (hemorràgies, biloculació, estenosi, perforació i fissuració, perigastritis i periduodenitis, càncer).

El doctor Lentini dedica bona part del seu estudi a analitzar aquests símptomes i la valoració dels mitjans d'investigació objectiva que el laboratori ofereix avui al metge; dels vuit capítols, cinc estan especialment dedicats a la simptomatologia i en ells les dades d'observació d'un clínic que ha vist molts malalts com és el doctor Lentini, ha sabut conjuminar-les en exposició clara i fidel a la realitat.

També és inapreciable, quant a sobrietat i precisió, el capítol dedicat al tractament.

El treball no és un estudi fragmentari ni un compendi per a servir d'entrenament a obres de més extensió, sinó que s'hi troba tot allò que ha de saber un metge per a diagnosticar i guarir una úlcera gastro-duodenal.

Excursionisme.—Ens ha visitat el número 25 d'aquesta important revista barcelonina d'excursionisme.

Pel seu format, per la seva presentació i per l'escollit i autoritzat text que la componen, aquesta publicació és un bon òrgan de l'excursionisme.

Aires de la Conca.—Anem rebent tots els números d'aquesta publicació catòlica que es publica a Montblanch.

L'Avi Munné.—El nostre volgut confrare de Sant Feliu de Guíxols va seguint la seva via, simpàtic i optimista.

La Gralla.—Tenim el número 400 de la popular revista de Granollers.

L'Eveil Catalan.—Ha arribat a la nostra redacció el número corresponent al 30 de març prop passat d'aquesta publicació que veu la llum a la vila de Perpinyà.

Ginesta.—Hem rebut el número de març de la revista mensual barcelonina «Ginesta». L'integren originals d'Alexandre Galí, Joan Ramon Masoliver, Josep M.ª Boixareu, Ramon Esquerra, David Bo-ver, R. Sugranyes de Franch, Marc-Aureli Vila, Gabriel Julià i Andreu, Esteve Calzada i Alabedra i Josep Claret.

Saba Nova.—Rebem amb tota puntualitat i amb un gran afecte la visita setmanal de l'estimat confrare de Rubí «Saba Nova».

La Acción.—Núm. 340.

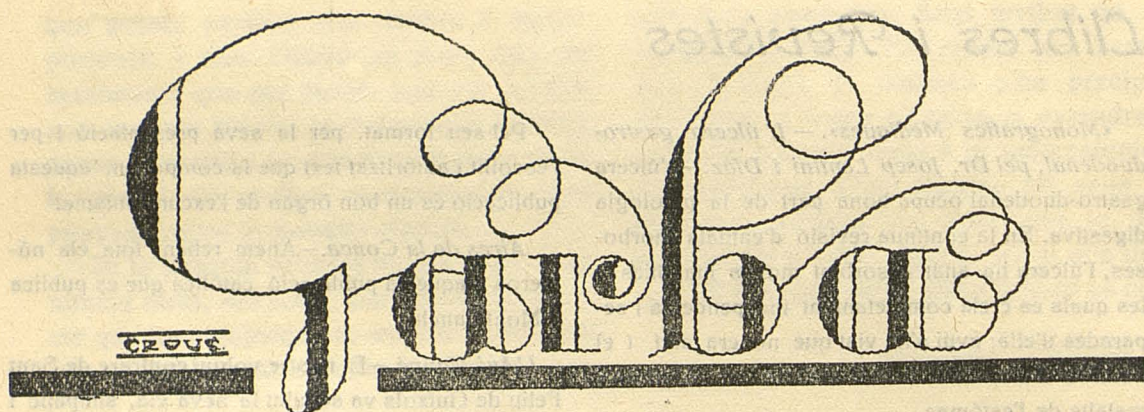
Revista de Catalunya.—Núm. 52. Originals de Rovira i Virgili, Mirabent, Serra i Ràfols, Farinelli, Rubió i Lluch, Pascuchi, Guansé i Sacs.

Pla i Muntanya.—Aquesta interessant publicació de Balaguer ha editat un magnífic número extraordinari.

Gasetta de Vilafranca.—Número 69.

Concepción Arenal.—Tenim el número 2 d'aquesta revista entusiasta, propagadora dels drets de la dona.

«Els tres reis de les Doveries»

Uns amics nostres han tingut l'encertada idea de publicar, en edició definitiva, l'obra de costums lleidatanes del lleidataníssim Josep Wehrle, «Los tres Reys de les Doveries».

Aquesta notícia ens ha omplert de satisfacció tota vegada que aquesta obra, tan popular a la nostra ciutat, no havia estat encara, ni una sola vegada, impresa.

Ara, doncs, els aimants de la tradició popular tindran una avinentesa per a somriure. «Els tres reis de les Doveries» sortiran relligats i convenientment revisats i autoritzats per la família de l'autor.

Els nostres amics, organitzadors d'aquesta tasca, han trobat algunes dificultats per a poguer fer les preparacions necessàries. S'han trobat en que degut als anys que fa que aquesta obra roda ci per lla i a les moltes vegades que ha estat copiada sense parar-hi atenció i també a les dotzenes de transformacions que ha sofert unes vegades per a provocar la rialla durant les seves representacions i unes altres per a evitar inconveniències, en que molts dels textos que existeixen no són, ni de bon troç, iguals que aquell que feu ara farà 55 o 56 anys el rellotger del carrer Major senyor Josep Wehrle. Això, davant la elogiosa intenció dels nostres amics de cercar el veritable original, reportarà una mica de feina.

Demés de la qüestió del text, s'ha decidit que en el mateix llibre s'hi inclogui algunes particularitats de l'època dels nostres avis. Per a tal motiu han estat «interviuades» algunes persones d'edat, contemporànies d'aquells temps tan rics en anècdotes i en humor.

També acompanyarà el llibre unes quantes pàgines de notes explicatives dels punts que ja han

passat a la història, les quals, precisament, constitueixen una de les més autèntiques valors de l'obra del senyor Josep Wehrle.

En resum, Lleidà pagarà un deute a aquelles generacions, inoblidables per nosaltres, i principalment al llavors humil però molt intel·ligent i poeta, rellotger del carrer Major de la nostra ciutat, fill i digne aimant de Lleida, i autor, entre altres obres, d'«Els tres reis de les Doveries», Josep Wehrle.

A la vegada rebin els nostres amics la nostra particular enhorabona.

B.

Manca de franquesa

Qui llegeixi en la secció «Retalls i Comentaris», de la per ara indefinible revista *Ginesta*, la nòtula referent a l'atac que reb per part de *L'Opinió*, respecte a la seva confusa actitud, no pot menys que restar bocabadat i admirat de la manera clara i respectuosa amb què la rebutja. Un lacònic «Ens sembla que s'equivoca» és tota la contestació; ¡quina grandesa d'esperit representa aquesta humil rèplica! Respon a una insinuació perquè es defineixi amb franquesa, amb una frase plena d'equívocs i massa suau. Però... calla; on, abans que ara, he sentit jo aquestes paraules, humilitat, suavitat? No ha estat...? No. No pot ésser, és una revista, fundada per a complir desitjos d'obrers i d'estudiants; i aquests són gent rebel i animosa a més; encara al més brètol se li acut que l'unió d'aquests dos elements vitals, es pot assolir ben bé, per exemple, entorn els comentaris, cabalístics, a l'obra del poeta Garcia Lorca, per demés encertadíssima, però senyor meu, cal tenir present que molts obrers no saben llegir i molts estudiants no saben

discórrer, que és pitjor, perquè aprendre a llegir és fàcil, però a discórrer, quan es té la comoditat que d'altres pensen per a ells, és molt difícil.

Cal ésser, per servir d'element d'unió, menys pedants, i portar la vitalitat d'aquestes dues fortes branques de la societat per un camí més clar i més net de divagacions inútils i feixugues.

F. R.

Quinzena internacional

La manca de notícies de Iugoeslàvia fa semblar pacificada la situació interior d'aquell país, el qual havia arribat, a principis d'aquest any, a atravesar una crisi de violència tan extremada que feia témer àdhuc la guerra civil.

Però alguns actes aïllats van sortint a llum de de tant en quant, demostrant que no solament això no és cert, sinó que la lluita sorda i persistent segueix amb la mateixa energia el seu camí ple d'obstacles.

Es massa clara, als ulls de tothom, la política panserbista que s'observa en l'actuació del dictador Alexandre, l'últim dels Karageorgevitx. Per tant si bé s'ha procurat ofegar la qüestió, s'està ben lluny, encara, de poguer-la donar per resolta.

Avui es permet a la premsa propagar lliurement la idea iugoeslava, tal com l'entèn el grup panserbi; al mateix temps, però, als croates se'ls impideix contestar amb el temor d'ésser acusats d'atentar contra la unitat nacional.

Aquesta raó que acabem de citar no deixa donar compte a l'opinió pública dels fets més importants com, per exemple, l'haver aprovat el pressupost per a 1929-30 amb un augment de 291 milions de dinars en lloc de rebaixar-lo d'un 30 per 100 tal i com prometeren els ministres el mes de la proclamació de la dictadura. El dit augment, segons el setmanari «La Macedoine», va en profit del ministeri de la Guerra, el qual tenia ja en el pressupost anterior una tercera part de les despeses totals.

La realitat del moment és que existeix una persecució sistemàtica i violenta contra tot el que pugui semblar enemic de l'actual règim.

Darrerament s'ha empresonat els escriptors Erich i Iovanovitx. Han seguit després el cèlebre escultor Mextrovitx, Ivo Politen, doctor Kurxin, doctor Belín i el cap obrer Horvai. Aquestes persecucions han produït una protesta irada principalment a Zagreb; davant d'això el rei s'ha vist obligat a suspendre el seu projectat viatge a la capital croata i la reina a desistir de l'intenció de fer nèixer el fill que espera, a Zagreb.

★★ Sembla que les nacions capitalistes més importants es van amotllant referent al cas de Rússia. Ahir era Nordamèrica; avui Anglaterra i Alemanya; demà totes les altres.

Rússia, cada dia hom pot constatar-ho més fermament, donà l'any 1917 una gran lliçó a tot el món i avui, un alt exemple.

★★ Per més que s'hagi desmentit que la ciutat nicaragüenca de Las Limas no ha estat bombardejada per l'aviació nordamericana, els fets ens obliguen a creure que, en efecte, ha estat comesa aquesta altra barbaritat degut al despotisme novaiorquí. Per què els Estats Units han de fer el què vulguin a una nació que no té res a veure amb ells? Per què els han d'elegir per president de la «República» l'home que ells creguin convenient? Per què hi ha d'haver, constantment, a les costes marines de Nicaràgua una gran flota de guerra de Wall Street? Per què, en fi, han de penetrar en territoris aliens, han de poguer lluitar amb els homes autòctons que defensen la llur sobirania nacional i han de bombardejar ciutats amb les quals no hi tenen cap dret?

Els Estats Units són el fantasma cruel de l'absolutisme i de l'ambició.

★★ Sembla que, amb motiu de la darrera expedició al Pol Sud de Byrd, l'Amèrica del Nord es vol adjudicar com a propis unes regions que fa molts anys l'Anglaterra compta com a seves.

Aquest problema, segurament reportarà un gran conflicte entre les dues nacions més potents del món. En les noves terres descobertes hi ha riques mines; demés, hom preveu per allí un camí ràpid entre els dos continents; per altra part, en el mar Antàrtic ja se sap que hi viuen el major nombre de balenes del món.

De fet la discussió està ja plantejada. El que manca saber és el caire que prendrà. El fum que puguin llençar les boques de les dues potències més grans de la terra no és gens aconsolador per a ningú. Fa anys ja que hom tem una brutal baralla entre elles. El primer genet de l'Apocalipsis no està saciat encara...

En Miquel Fontanals

El decès d'En Miquel Fontanals ha fet perdre a la nostra ciutat un dels seus fills més representatius de la seva època i un artista meritíssim.

La premsa local ha fet esment de les seves múltiples activitats i els càrrecs de significació diversa

i sempre honrosa on havia actuat, presidint les més variades tasques.

El senyor Fontanals era abans de tot, un artista. Era també un enamorat de Lleida. Aquesta li devia moltes coses. Nosaltres ens complavem en recordar, per la seva importància en l'aspecte del treball, l'organització i muntatge de la seva notable indústria d'orfebreria, convertida per ell en una amplíssima producció mecànica a gran volada, sempre informada per un esperit de selecta distinció i d'art sever i noble.

Grossa és també la feina desenrotllada pel senyor Fontanals al Museu d'Art, en contacte, de primer antuvi amb el benemèrit Jaume Morera, l'il·lustre mecenes lleidatà, la mort apressurada del qual fou per a la ciutat una dissort molt gran. El senyor Fontanals prosseguí, no res menys, les gestions per tal d'engrandir el Museu amb adquisicions novelles i aconseguir una instal·lació més decorosa i elegant.

No sobren a Lleida els homes que la estimin amb el seu treball persistent i callat per a que deixem de sentir un buit dolorosíssim amb el traspàs del nostre excel·lent amic.

P

Uns retalls

Copiem d'un article publicat el 18 del mes actual al *Diario de Lérida*, atacant l'actuació de l'Ateneu Lleidatà.

«Las izquierdas, generalmente, han pretendido justificar su actuación con el pretexto de que venían a vindicar los derechos de la razón y los fueros de la libertad; pero esta es una ficción insostenible ante la crítica.

Jamás los derechos de la razón y los fueros de la libertad humana han sido tan heroicamente vindicados y tan firmemente salvaguardados como a la sombra de la Iglesia de Cristo».

El subratllat és nostre. Ara bé, llegiu el que deia el 21 del mateix mes l'esmentat diari, atacant al P. Miquel d'Esplugues pels seus judicis benèvolos sobre Cristòfor de Doménech:

«Oh si los pensadores católicos, meros usufructuarios de un don que no es nuestro, nos inclinásemos bastante más a aquella indulgencia para los enfermos de espíritu de que están llenas las páginas del Evangelio.»

Aquestes paraules del P. Miquel, mereixen el següent comentari del *Diario*:

«Si: esto es, poco más o menos, lo que se nos dice siempre desde el campo de una crítica, tan marrullera como sentimental, que no quiere acordarse sinó del Jesús, manso y dulce, que curaba a los enfermos, pero no quiere acordarse del Jesús que trataba de la manera más severa y dura a los corruptores del pueblo.»

Com es veu, el *Diario* no està per les virtuts caritatives predicades per Jesús. Tot i allò de *jamás los derechos de la razón y los fueros de la libertad*, etc., vol un tracte *severo y duro* als que exerceixen aquella llibertat. I per a precisar més el concepte, afegeix:

«¿Es tolerable, en una sociedad cristiana, el que sea publicada y recibida con simpatía, una colección de cuentos burlescos, que—según confiesa el mismo P. Miguel d'Esplugues—«no sobresalen más que en el sacrilegio, en la paradoja y en las obsesiones sexuales, de vez en cuando sicalfíticas?»

Mai no hauríem dit que Mossén Pelegrí fos una espècie d'*ogro*. Com sospitar, en aquella aparent bonhomia del mestre de cerimònies de la Catedral —(i ara que en parlem: en tenia, Jesús, de mestre de cerimònies?)—*l'enfant terrible* que s'hi amaga?

Realment, mossèn Pelegrí serà tan teòleg com es vulgui, però es troba ben lluny de l'essència de la moral cristiana.

No recorda les benaventurances que es llegeixen al capítol 5 de l'evangeli de S. Mateu?

—*Benaventurats els mansos: perquè ells rebran la terra en heretat.*

—*Benaventurats els misericordiosos: car tindran misericòrdia.*

—*Benaventurats els pacificadors: perquè seran nomenats fills de Déu...*

Un retrat de rei

Miquel Viladrich ha acceptat l'encàrrec de fer per la Capitania General de Barcelona un retrat del Rei Alfons XIII.

Darrerament va anar al Castell de Fraga, on resideix el nostre paísà Viladric, el general Barrera, per tal de conèixer l'obra pintòrica encomanada.

La reconstrucció de la Paheria

Es pot dir que ja és un fet la reconstrucció del antic palauet de la nostra antiga Paheria.

S'ha fet pública als diaris oficials la convocatòria de la subhasta de dites obres que seràn satisfetes amb càrrec a l'emprestit concertat pel nostre Ajuntament.

El projecte de reconstrucció és degut al arquitecte lleidatà Sr. Argilés qui en competidíssim concurs d'avant-projectes assolí l'honor atorgat pel jurat calificador, d'ésser triat com el millor.

Rebi la nostra felicitació el senyor Argilés.

Severine

L'escriptora francesa Carolina Remy que feu popular el nom de *Severine* ha mort a París el passat dia 25, diada de Sant Jordi.

Són arreu conegudíssimes les seves campanyes en defensa dels drets dels pobres.

La infadigable lluitadora *Severine*, tenia setanta quatre anys i havia dedicat tota la seva vida en manifestacions en pro de lo justícia.

Filla espiritual de Jules Vallès, feu una obra al-

tament revolucionària, col·laborant amb assiduttat al «Cri du Peuple».

Els seus escrits eren sensacionals. Per altra banda es mostrava molt poc en públic. La darrera vegada, però, fou en un *miting* cel·lebrat a la capital francesa fa algunes setmanes, amb motiu d'un intent d'agrupació dels pobles oprimits, l'òrgan dels quals,—organitzador de l'acte,—era l'avui existent encara «Le Cri des Peuples» que dirigeix Bernard Lecache i en la qual publicació *Severine* publicava també les seves prèdiques amarades de valentia, de demandes justes i de queixes manifestes i ben dirigides.

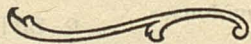
La seva vida fou un exemple de militant decidit, de ciutadà exemplar i d'escriptor subtil i substanciós.

Descansi en pau la gran intel·lectual i a la vegada revolucionària francesa (cas poc freqüent), Carolina Remy, *Severine*.

L. B. T.

Aquest número ha passat per la censura governativa.

Veritat i moralitat constitueixen una sola cosa i s'identifiquen en el seu valor suprem: la dignitat humana.—MYERS.

Llista d'adreces útils que recomanem

Advocats

LLUIS COMPANYS JOVER. — Rambla Catalunya, 15, 1.er — Barcelona.

Cafés

GRAN CAFÉ DEL COMERÇ. — R. Ferran, 2 Lleida.

Cases de Canvi

M. SALA ROURE. — Rambla Ferran, 4, pral. — Telèfon, 518 - Lleida.

Corredors de Comerç

ENRIC BORRÁS MELGOSA. — Clot de les Monges, 8 pral-2.ª - Telèfon, 499 - Lleida.

MARIUS SOL MESTRE. — De 10 a 1, Banc d'Espanya - Rambla d'Aragó, C., entressol - Lleida.

Electricistes

CLAUDI BAIGET. — Maquinària i materials elèctrics, vendes al major i detall. — Plaça Llibertat, 2 Telèfon, 38 - Lleida.

OCTAVI PEREÑA. — Màquines i material elèctric. — Cabrinetti. - Lleida.

MIQUEL RIBELLES. — Fars i instal·lacions elèctriques per a llum i força. - Parallamps, Acumuladors, Transformadors i Reparació de Gramòfons. - Clavell, 5. - Lleida.

Ferreteries

JOSEP ALMACELLAS. — Porxos de Baix, 11 i 12. - Lleida.

Fusteries

MOBLES FREXANET. — Rambla de Ferran, núm. 37. - Lleida.

Impremtes

IMPRESA PAGÉS. — Avinguda Blondel, 35 Lleida.

Merceries

EMILI DURÓ SOLANES. — Magatzems de Merceria i novetats. - Plaça Sal, 8 - Telèfon, 302. Lleida

Metges

E. TWISE. — Especialista en enfermetats de la boca i dents. - Telèfon, 367. - Plaça de la Sal, 17 principal - Lleida.

Mosaics

FRANCESC NADAL. — Fàbrica de Mosaics (la més antiga de la Capital) Passeig de Prat de la Riba. - Telèfon, 546. - Lleida.

Música i Pianos

JOAN GUARRO. — Cavallers, 66. - Lleida.

Recaders i Transports

LA PALLARESA. — Agència de Transports. — Carrer Cabrinetty, 15 - Lleida. - Telèfon, 252.

R. SETÓ I FILLS. — Recaders directes i diaris a Barcelona en combinació amb les poblacions més importants d'Espanya. - Barcelona: Montesion 17. - Lleida: Estererfa, 4.

Tallers

CICLES MAZARICO. — Bicicletes varies marques. - Accesoris, Vendes al comptat i a termini. Rambla de Ferran, 11. - Lleida.

JOAN VILA. — Tallers de Fundició i Maquinària. Cardenal Remolins, 8 - Telèfon, 107. - Lleida.

IMPREMTA "JOVENTUT"

Treballs de tota mena

Blondel, 7 **LLEIDA.**

FÁBRICA DE MOSAICS HIDRÁULICS

JOSEP PUJOL

Carretera de Barcelona (Plaça Murmuradors) - Telèfon n.º 234

LLEIDA

Joan Porta

Corredor de Comerç col·legiat

Plaça de la Sal, 13 i 15 pral.

Telèfon, 341. -- **LLEIDA**

M. SOLANO

SUCESOR DE VDA BONET

REPRODUCCIONES
ARTÍSTICAS
FOTOGABADO · AUTOTIPIA
TRICROMIA · FOTOLITOGRAFIA

ARIBAU N.º 9 INTERIOR
BARCELONA

"La Industria Leridana"

Fàbrica d'Anissats

LICORS - XAROPS - SABÓ - OLIS D'OLIVA I DE BRISA

PERE MOR

Especialitats de la Casa «ANIS MOR» i Gran Licor Estomacal «WILSON»
Agent exclusiu del Xampany «MONTANER»

Destileria y Fàbriques: CARRETERA DE BARCELONA.—Despatx: CABRINETY, 30

TELÈFONS. { Despatx, 36.
Fàbriques, 225. **LLEIDA**

J. GIGÓ

CONSTRUCTOR
 D'OBRES
 ACADÈMIA 10 LLEYDA

Telefon 427

CARLES I LLUIS GENÉ

COMISSIONATS PRINCIPALS

De la companyia de segurs contra incendis LA CATALANA

Blondel lletra E, 1.er

LLEIDA

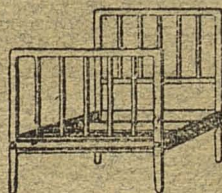
Telefon núm. 259

JOSEP R. CULLERÉ

ÚNICA CASA A LLEIDA ESPECIALITZADA EN LA SOLA VENDA DE CAMISES, CALÇOTETS I PIJAMES.

AVINGUDA DE BLONDEL, 44.

LA MILLOR CASA DE MOBLES

“ ARMENGOL ”

Nom Comercial Registrat

Rambla de Ferran, 16.

Telefon, 103

(Baixos de la Fonda d'Espanya)

LLEIDA.